

i predyktywne zmiany społeczne z perspektywy członkostwa w Unii Europejskiej.

W rozpoznawaniu europeizacji dostarcza się uporządkowanej wiedzy o takich zjawiskach, jak efekt procesu „w dół”, efekt procesu „w górę”, na zewnątrz „od extra”. W procesie integracji europejskiej zauważa się, że czynniki o charakterze kulturowo-obyczajowym wpływają na przebieg i efekty negocjacji; dostarcza się o nich usystematyzowanej wiedzy. Negocjacje wielostronne są jedną ze szczególnych form dialogu społecznego, podczas których pomiędzy partnerami społecznymi następuje szeroka konsultacja i wymiana informacji dotyczących sektora społecznego. Celem Unii Europejskiej jest wzmacnianie dialogu społecznego.

Czytelnie w prezentacji problemu wskazuje się rynek pracy w Unii Europejskiej, kwestie migracyjne na przykładzie Holandii, politykę rodzinną ujawnianą w partiach politycznych w Niemczech, instytucjonalną pomoc dla dzieci w Polsce (co zegzemplifikowano rzeczywistością placówki Dom Dziecka w Gdyni).

Wskazuje się w sytuacji przemian globalnych jako prawidłowość rozwoju dziejowego ujawnia się podstawowe pytania, a w tym jak prowadzić politykę społeczną, jak przeciwdziałać starzeniu się społeczeństwa, zwiększaniu dzietności wśród kobiet i utrzymać względnie korzystną strukturę demograficzną.

Wskazuje się, że w polityce społecznej wyznacza się ważne miejsce organizacjom pozarządowym, od których oczekuje się, że oprócz odgrywania większej roli w bezpośrednim udzielaniu wsparcia, będzie także wzrastać ich znaczenie jako pracodawców (lub przynajmniej podmiotów wprowadzających na rynek pracy. Ukierunkowana polityka społeczna coraz większą wagę przywiązuje do ekonomii politycznej. Przy użyciu instrumentów ekonomicznych starają się przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu i sprzyjać rozwojowi społeczności. Najważniejsza jest zasada prymatu działania na rzecz ludzi nad maksymalizacją zysku. Wypracowanie zysku nie jest ich nadrzędnym celem, ponieważ bardziej liczy się tworzenie określonych wartości. Zysk, co prawda jest pożądanym, jest jednak niejako efektem wtórnym i może zostać użyty dla realizacji celów społecznych (np. przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu).

Przypomina się, że w latach 80. XX w. w państwach europejskich wprowadzono w życie założenia elastyczności na rynku pracy, co miało doprowadzić do zmniejszenia kosztów prowadzenia działalności gospodarczej. Ubocznymi skutkami tego programu było systematyczne zwiększanie się poczucie braku bezpieczeństwa ekonomicznego. Wśród pracowników, wzrost nierówności płacowych w sektorze przedsiębiorstw i wreszcie pojawienie się przekonania, względnie nowego fenomenu, którego odrębny klasowy charakter i status wyznacza jego miejsce między *salariatem* a *proletariatem* (s. 363). W procesie współczesnych przemian cywilizacyjnych ujawnia się stałe zagrożenia biedą i wykluczeniem społecznym, wynikającym z braku bezpieczeństwa materialnego. W tej sytuacji tworzą się nowe kategorie ludzi: *prekariatu* i *salariatu* (uzależnionej od pomocy społecznej).

W refleksji uogólniającej należy wyrazić przekonanie, że zaprezentowana książka, zawarte w niej studia i opracowania są oryginalnymi ustaleniami badawczymi. Ich wartość zawiera się przede wszystkim w:

1. ukazaniu współczesnych tendencji przemian kulturowo-cywilizacyjnych;
2. określaniu przemian w polityce społecznej, generowanych przez Unię Europejską,
3. wskazaniu nowych zjawisk ujawniających się w życiu zbiorowym, określanych mianem społecznych;
4. ukazaniu zjawisk określanych mianem zagrożenia cywilizacyjnych w życiu kulturowym, a zwłaszcza społecznym;
5. ukazanie nowych zjawisk społecznych życia kulturowego, jak i zagrożeń w jego rozwoju na tle porównawczym; wskazanie różnorodności modeli ich ujawniania się.

Andrzej Chodubski

Między historią, politologią a medioznawstwem. Wybór problemów, red. Tadeusz Wallas, Wydawnictwo Naukowe WNP i D UAM, Poznań 2010, ss. 374.

Z czynów i imienia wyraźnie postrzegana jest w rozwoju polskiej humanistyki Profesor Bogumiła Irena Kosmanowa. Wnosi Ona oryginalny

wkład w rozpoznawanie: 1. zasad tworzenia i funkcjonowania bibliotek w Polsce; 2. definiowanie rzeczywistości prasoznawczej i medioznawczej; 3. poznawanie polskiej myśli politycznej od czasów nowożytnych do współczesności; 4. biografistyki – prezentacji życia i działalności ludzi życia publicznego, zwłaszcza (w tym z przestrzeni wielkopolskiej); 5. łączenia się życia literackiego z rzeczywistością społeczno-polityczną.

70 rocznica urodzin Profesor Bogumiły Kosmanowej stała się okazją do przypomnienia Jej zasług akademickich, a w tym osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych i organizacyjnych. W adresie do Księgi Jubileuszowej napisano: „Pani profi. zw. dr hab. Bogumile Kosmanowej Kierownikowi Zakładu Dziennikarstwa; wybitnej uczoney, historykowi, politologowi i medioznawcy, autorce kilkuset publikacji, wielokrotnemu promotorowi i recenzentowi, niezwykle szanownemu nauczycielowi akademickiemu i wychowawcy dedykują Dziekan i pozostali pracownicy oraz doktoranci Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM”.

Prezentację 27 zagadnień poznawczych, wiążących się z zainteresowaniami Profesor Bogumiły Kosmanowej poprzedzają *Wprowadzenie*, *Bibliografia prac Profesor za lata 1971–2009*. Zagadnienia – studia, materiały, artykuły podzielono na pięć części, tj. I. Rzecz o Profesor Bogumile Kosmanowej; II. Historyczne uwarunkowania współczesnych procesów politycznych; III. Kobiety w życiu społecznym; IV. Środki społecznego przekazu w życiu społecznym; V. Problemy życia społecznego. Ich autorami są: 1. Andrzej Chodubski (*Re et nomine. Rzecz o Profesor Bogumile Kosmanowej*); 2. Marcelli Kosman (*Dawna Litwa w twórczości Henryka Sienkiewicza*); 3. Henryk Ilgiewicz (*Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie i jej zbiory*); 4. Michał Kosman (*Powojenne dylematy stosunków niemiecko-francuskich. Pierwsze ćwierćwiecze*); 5. Jan Rzońca (*Życie codzienne, obrzędy i wierzenia Łemków na Sądecczyźnie do 1939 roku*); 6. Roman Baron (*Dobrze czy źle? Stan badań nad dziejami stosunków czesko-polskich w XIX wieku*); 7. Marek Żyromski (*Bogactwo i władza. Ekonomiczne podstawy pozeji elity senatorskiej w starożytnym*

Rzymie); 8. Jolanta Miluska (*Kobiety w przestrzeni publicznej*); 9. Włodzimierz Malendowski (*Kobiety w polityce. Czy światu grozi matriarchat?*); 10. Ryszard Kowalczyk (*Obraz kobiety w prasie lokalnej na progu transformacji systemowej Polski w latach 1989–1911*); 11. Wiesław Sonczyk (*Prasa w Polsce po dwudziestu latach transformacji (wybór problematyki)*); 12. Halina Tumolska (*Dwa modele nadawcy prasowego po transformacji ustrojowej w Polsce – na przykładzie tygodników kaliskich*); 13. Marcin Piechocki (*Paralelizm polityczny w polskim systemie medialnym*); 14. Jędrzej Skrzypczak (*Problemy z definiowaniem terminów „wydanie” i „układ”*); 15. Bartłomiej Secler (*Kościół i media. Następstwa Dekretu „Inter mirifica”*); 16. Ewa Jurga-Wosik (*Zarys historii prasy lokalnej południowo-zachodniej Wielkopolski*); 17. Łukasz Donaj (*Dziennikarz w Rosji – zawód podwyższonego ryzyka. Zabójstwo Anny Politkowskiej*); 18. Izabela Janicka (*Działalność wydawnicza mniejszości narodowych w Niemczech*); 19. Andrea F. De Carlo, Beata Szarota (*Prasa włoska od okresu wyzwolenia do czasów dzisiejszych: krótki exkurs historyczny*); 20. Grzegorz Łukomski (*Aleksander Bregman (1906–1967) – dziennikarz, publicysta polityczny*); 21. Zdzisław W. Puślecki (*Spójność ekonomiczna i społeczna w nowej dynamice wzrostu konkurencyjności Unii Europejskiej*); 22. Jerzy Babiak (*Dylematy wzrostu ludności świata i ich konsekwencje*); 23. Bogdan Koszel (*Przerwana kariera? Frank-Walter Steinmeier na niemieckiej scenie politycznej*); 24. Iwona Hofman (*Wokół problemu świadomości narodowej Polaka – Europejczyka na progu XXI wieku*); 25. Paweł Antkowiak, Łukasz Scheffs (*Wizje ustroju Rzeczypospolitej Polskiej w projektach konstytucyj autorstwa „Prawa i Sprawiedliwości i Samoobrony RP”*); 26. Edward Wrześniewski (*Śpiewam dla ciebie pieśń Ojczyzno... Hymny i pieśni hymniczne jako forma narodowej tożsamości*); 27. Tadeusza Wallas (*Transformacja systemowa w Polsce i jej konsekwencje. Przyczynek do oceny*).

We *Wprowadzeniu* przypomina się, że poznanie otaczającej człowieka rzeczywistości społeczno-politycznej coraz częściej wymaga podjęcia badań z zastosowaniem metodologii właściwej dla wielu dyscyplin naukowych. Ko-

nieczność taką determinuje powiększająca się złożoność i współzależność procesów i instytucji. Jest ona konsekwencją m.in. ogólnoswiatowego zjawiska ogólnie nazywanego globalizacją. W zasadzie nie ma jednostki, grupy społecznej, dziedziny w życiu państwa, regionu i kontynentu, dla których globalizacja byłaby zjawiskiem obojętnym. Globalizacja to proces zagęszczania i intensyfikowania się powiązań i zależności ekonomicznych, finansowych, politycznych, militarnych, kulturalnych i ideologicznych między społecznościami ludzkimi, co prowadzi do uniformizacji świata w tym wszystkich zakresach i odzwierciedla się w pojawianiu się więzi społecznych, solidarności i tożsamości w skali ponadlokalnej i ponadnarodowej. Rzeczywistość ta jest konsekwencją przede wszystkim rewolucji naukowo-technicznej. Jej rezultatem są nowe technologie umożliwiające szybkie gromadzenie, przesyłanie i selekcjonowanie danych, co przyczynia się do rozwoju więzi między jednostkami, małymi i dużymi grupami społecznymi oraz instytucjami. Sytuacja ta rodzi także nowe wyzwania dla pracowników nauki. Coraz częściej tylko interdyscyplinarne podejście do badanego zjawiska umożliwia rzetelne poznanie jego istoty i specyfiki.

Wskazuje się tu, że politolodzy korzystają z efektów badań historyków, ponieważ pozwalają one ukazać i wyjaśnić genezę instytucji oraz zjawisk zachodzących obecnie w politycznej sferze życia społecznego, a także umożliwiają prognozowanie jego rozwoju.

Charakteryzując działalność naukową Profesor Bogumily Kosmanowej, podkreśla się jej oryginalność zarówno ze względu na nośność poznawczą podnoszonych problemów, dostarczenie wiedzy faktograficznej, jak i stronę metodologiczną objaśniania zjawisk, procesów życia kulturowego, a w tym społeczno-politycznego. Wśród kategorii poznania intelektualnego zwracają uwagę przede wszystkim: 1. Instytucjonalizacja życia kulturowego; 2. Kultura polityczna; 3. Myśl polityczna; 4. Komunikacja społeczno-polityczna; 5. Siła jednostki w generowaniu życia kulturowego; 6. Wartości w postawach, zachowaniach, aspiracjach społeczeństwa; 7. Prawda o poprawności politycznej; 8. Symboliczny wymiar kultury; 9. Przemiany mentalności i stereotypów; 10. Relacje, aspiracje i opory spo-

łeczne związane z perspektywami przemian życia kulturowo-cywilizacyjnego.

Wyjątkową nośność poznawczą w intelektualnych dociekaniach humanistycznych Profesor Bogumily Kosmanowej, zajęła twórczość Józefa Ignacego Kraszewskiego (1812–1887). Zmierzenie się z analizą twórczości pisarza „człowieka instytucji” jest niezwykle wyzwaniami intelektualnym, wiąże się ono z rozpoznawaniem 223 utworów powieściowych, ukazujących obraz społeczeństwa i dziejów narodu, z 1843 studiami literackimi, ogromną korespondencją. Był to człowiek odnajdujący sens życia w pracy, która była dla niego wartością i normą moralną.

W prezentacji ustaleń badawczych Profesor Kosmanowa zwraca uwagę na kwestie metodologiczne, a w tym zagadnienia definicyjne, interpretacyjne, a w tym wynikające z różnorodnych uwarunkowań kulturowych, m.in. postaw, zachowań, wartości ludzi życia publicznego w zmieniającym się świecie polityki. Podkreśla się, że jest ona wzorem pracowitości w rozpoznawaniu dziedzictwa kulturowego, nowym jego objaśnianiu i prezentacji publicznej. Do Jej dokonań odnosi się myśl wielkiego humanisty Konrada Celtisa: „Nikt nie osiągnie bez wielkiej pracy rozgłosu wielkiego. Człowieczy trud i pot w sławy przepadza się blask” (s. 34).

W prezentacji Litwy w twórczości Henryka Sienkiewicza dostarcza się bogatej warstwy wiedzy faktograficznej i eksplanacyjnej w odbiciu różnych wątków litalistycznych w utworach pisarza, m.in. w *Trylogii*. W analizie poznawczej nierzadko konfrontuje się z opisem literackim prawdę historyczną. Analitycznej wiedzy faktograficznej dostarcza się o funkcjonowaniu Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie i jej zbiorach.

Ukazując stosunki niemiecko-francuskie w powojennej rzeczywistości europejskiej zauważa się, że integracja zachodnioeuropejska jest nierzadko postrzegana jako dzieło tych dwóch zantagonizowanych państw. Owej sytuacji trudno się dziwić; Niemcy po 1945 r. „musiały odpokutować swe winy”, Francja zaś mogła mieć poczucie dowartościowania, dołączeniem do grona głównych mocarstw zwycięskich, jednak mimo wszystko nie była to obecność na pełnych prawach w tym gronie (s. 61).

Wskazując na złożone kwestie życia społeczności łemkowskiej do 1939 r., przypomina się, że Łemkowszczyzna to region etniczno-kulturowy, zamieszkały przez Łemków na zwartym obszarze geograficznym, który przestał istnieć po ich wysiedleniu w okresie II wojny światowej, w wyniku porozumień niemiecko-radzieckich i polsko-radzieckich o wymianie ludności między tymi państwami oraz podjęcia w 1947 r. akcji „Wisła” przez władze polityczne i wojskowe państwa polskiego. W myśl tych porozumień Łemkowie zostali wysiedleni na Ukrainę, a w wyniku akcji „Wisła” na Ziemię Odzyskaną. W prezentacji problemu ukazują się zmiany zachodzące w sferze życia codziennego, obrzędów, wierzeń tej społeczności (s. 92).

W prezentacji stosunków czesko-polskich w XIX w. zwraca się uwagę na złożoność interpretacyjną wielu kwestii oraz na podejmowane działania przez instytucje badawcze, dążące do rozwiązania kontrowersyjnych kwestii w stosunkach między państwami.

W prezentacji położenia elit senatorskich w starożytnym Rzymie przestaniem poznawczym jest odniesienie zjawisk kulturowych do rzeczywistości we współczesnej Polsce (przełom 2003/2004). Wskazuje się na pojawiające się afery, z których tylko nieliczne znajdują swój epilog w sądzie (s. 103).

W prezentacji miejsca kobiety w życiu kulturowym przypomina się, że od ruchów emancypacyjnych w XIX w. wciąż aktualna jest ich walka o swoje prawa; funkcjonują: stereotypy płci, uprzedzenia płciowe i negatywne zachowania; aczkolwiek kobiety zajmują miejsca „zarezerwowane” przez stulecia dla mężczyzn. W mediach funkcjonują stereotypy: Kobiety-Matki, kobiety – gospodyni domowej, kobiety – długowiecznej, kobiety – doświadczonej przez los, kobiety – ciężko pracującej zawodowo, kobiety – wyemancypowanej, kobiety – na kierowniczym stanowisku, kobiety – przedsiębiorcy, kobiety zaangażowanej, kobiety o pasji artystycznej, kobiety – pięknej. Kobieta bywa rzadką bohaterką w prasie lokalnej (s. 157).

Charakteryzując prasę w Polsce w okresie transformacji ustrojowej wskazuje się, że ujawnia się obraz ewolucji dotychczasowej, liberalnej koncepcji prasy i dziennikarstwa. Pisma opinii i pisma lifestylowe, których wystawcy

i redakcje w odmienny sposób reagują na proces coraz bardziej agresywnego „zawłaszczania” sfery publicznej przez gospodarkę, a w konsekwencji – i przenikanie do całego dziennikarstwa, tak jak wcześniej do kultury popularnej, komunikowania perswazyjnego (s. 171).

Zauważa się, że transformacja ustrojowa, która przyniosła wartość, jaką jest wolność słowa, zmieniła sytuację w sposobie funkcjonowania mediów. Ekonomia i liberalizm, a także rozwój nowych technik przekazu medialnego wymusiły konkurencję, co prowadziło do bankructwa, nie tylko gazet regionalnych, ale i znanych, utrwalonych tytułów w ośrodkach centralnych (s. 173). Wskazując na skutki transformacji ustrojowej w Polsce w odniesieniu do mediów przekonuje się, że o ile zgodzić się można, że udało się osiągnąć pluralizm w mediach, to trudno udzielić takiej samej odpowiedzi na pytanie o niezależność dziennikarzy. Przyjęty w dużym stopniu z winy samych reprezentantów tego samego środowiska, model dziennikarstwa zaangażowanego powinien stać się tematem publicznej dyskusji. Nie wystarczy tu obwinianie o wszystko polityków, oczywistym jest, że będą oni chcieli wpływać na środki przekazu, że bowiem gwarantują w postpolitycznym świecie skuteczne dotarcie do społeczeństwa. Podkreśla się, że jest najwyższy czas, by zastosować się – czy skala przenikania się świata mediów i świata polityki jest modelem, który należy realizować (s. 200).

Prezentując zagadnienie definiowania terminów „wydanie” i „nakład” zauważa się, że nie są one definiowane ustawowo, dlatego ujawnia się różne ich stosowanie w praktyce kulturowej (s. 201). Przypomina się, że rosnąca rola środków przekazu w życiu społecznym została szybko zauważona w nauczaniu Kościoła katolickiego. Wynalezienie druku dało możliwość powielania i rozpowszechniania informacji pisemnej. Pierwszą wydrukowaną przez Gutenberga księgą była *Biblia* (ok. 200 egzemplarzy).

Charakteryzując prasę lokalną południowo-zachodniej Wielkopolski zauważa się jej przywiązanie do starannego relacjonowania zjawisk i zdarzeń w tej sferze (s. 232). Czytelnie ukazano w studium o dziennikarstwie w Rosji problem podwyższonego ryzyka w wykonywaniu

tego zawodu; dostarczano zjawisko na tle porównawczym (s. 246).

Kwestię mniejszości narodowych i ich piśmiennictwa w Niemczech zarysowano na tle rozwiązań prawnych oraz w powiązaniu z relacjami Unii Europejskiej. Na uwagę zasługuje prezentacja powojennej prasy włoskiej; podkreśla się kwestie zainteresowania czytelniczego (s. 255). W prezentacji biograficznej dziennikarza przedstawia się Aleksandra Bregmana (1906–1967) – publicysty politycznego.

W prezentacji zjawisk Unii Europejskiej nośne są kwestie: spójności ekonomicznej i społecznej, świadomości narodowej (Polaka – Europejczyka), transformacji systemowej i jej konsekwencji. Wśród zjawisk globalnych nośne poznawczo są kwestie demograficzne. Ukazano je w perspektywie naukowej oraz kulturowo-cywilizacyjnej. W biografistyce politycznej na uwagę zasługuje *błyskotliwa kariera* Franka-Waltera Steinmerra (ur. 1956 r.) – ministra spraw zagranicznych, wicekanclerza, wiceprzewodniczącego SPD w Niemczech. Polskie życie polityczne ukazano na bazie wizji ustrojowych RP ujawnianych przez Prawo i Sprawiedliwość i Samoobronę RP.

Odnosząc się do wagi kulturowej *hymnu* uważa się, że jest to uroczysta i podniosła pieśń pochwalna o apostroficznym charakterze wypowiedzi, komponowana na cześć bóstwa, szczególnej osoby, wydarzenia, ojczyzny (kraju), a także idei. W kręgu kultury europejskiej hymny znane były w basenie Morza Śródziemnego już w starożytności. W wiekach średnich miały one niemal wyłącznie charakter religijny. Hymn jest utożsamiany z pieśnią patriotyczną. Współcześnie jest także pieśnią tożsamości narodowej.

Książka dedykowana Profesor Bogumile Kosmanowej zasługuje na dużą uwagę przede wszystkim ze względu na: 1. zaprezentowanie jej osiągnięć naukowo-dydaktycznych; 2. wskazanie pól badawczych sytuujących się między historią literatury, historią politologii, politologią i medioznawstwem; 3. ukazanie dylematów definicyjnych i interpretacyjnych współczesnego rozwoju medioznawstwa; 4. wskazanie znaczenia dziedzictwa przeszłości w objaśnianiu współczesnych zjawisk i procesów życia kulturowo-cywilizacyjnego; 5. ukazanie znaczenia integracji społeczno-politycznej w generowaniu toż-

samości kulturowej zarówno w skali lokalnej, regionalnej, jak ogólnokrajowej, europejskiej, globalnej.

Andrzej Chodubski

Obywatel – instytucje – władza na przełomie XX i XXI wieku. Księga dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Godleowskiemu, red. Danuta Karnowska, Jarosław Nocoń, Wydawnictwo MADO, Toruń 2012, ss. 458+14 nlb.

Wśród badaczy współczesnych zjawisk i procesów życia politycznego, a w tym ich instytucjonalizacji, procesów decyzyjnych, aksjologii postaw, zachowań wyraźnie zaznacza się Profesor Tadeusz Godlewski. 13 listopada 2012 r. wręczono dedykowaną *Mu Księgę* z okazji zbliżającej się 70 rocznicy urodzin. We *Wprowadzeniu* podkreślono, że jest On zasłużonym badaczem polityki, ekspertem z zakresu systemów politycznych, autorem wielu popularnych monografii i opracowań naukowych, cenionym dydaktykiem i wychowawcą kilku pokoleń badaczy; jest On człowiekiem obdarzonym nietuzinkową osobowością, charyzmą i autorytetem. Studia w zakresie historii ukończył na Uniwersytecie Warszawskim, następnie odbył dzienne studia doktoranckie na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych na tej samej uczelni; w 1974 r. obronił rozprawę doktorską; w 1986 r. odbył kolokwium habilitacyjne, od 2007 r. jest profesorem tytularnym. Jest autorem ponad 100 publikacji naukowych, dotyczących zwłaszcza polskiego systemu politycznego oraz partii politycznych i systemów partyjnych we Francji i Polsce.

Jako organizator życia naukowego dał się poznać w środowiskach akademickich w Warszawie, Olsztynie i Bydgoszczy, gdzie pełnił funkcje dyrektora Instytutów Nauk Politycznych w strukturach uniwersyteckich.

W prezentowanej Księdze jubileuszowej zaprezentowano 27 studiów i opracowań korespondujących z polem zainteresowań badawczych Profesora. Ich autorami są jego uczniowie, koledzy, współpracownicy. Przygotowali je: 1. Magdalena Mikołajczyk (*O satysfakcji – w postnowoczesnym społeczeństwie, polityce (osobliwie*